taliteit van opera deze kunst bijzonder geschikt om te beantwoorden aan de huidige druk tot complexiteit. Grote vormen zijn moeilijk te vullen, maar ze zijn door hun afmetingen zeer geëigend om complexe structuren te bevatten. Ze geven bovendien aan een publiek de gelegenheid een totale perceptie te verwerven op een complex gebeuren, waarvan het binnen een kleiner kader de lijnen niet zou kunnen ontcijferen.

Het lijkt mij een opdracht van deze tijd om de opera aan een grondig artistiek onderzoek te onderwerpen; maar een fundamentele evolutie van de opera zal slechts mogelijk zijn, indien de bereidheid bestaat de huidige organisatorische structuur van opera, t.w. de produktievoorwaarden waarin het werk tot stand komt, eveneens grondig te herzien.

7. Een nieuw realisme

De vraag kan vandaag gesteld worden of datgene wat het theater ons aan complexiteit tracht te tonen, niet kan beschouwd worden als een intense poging om de realiteit te benaderen of beter : datgene wat we nu van de realiteit kennen of kunnen kennen.

De complexiteit van de werkelijkheid op de scène trachten weer te geven lijkt ons vandaag stukken werkelijker, dan dat buitenlaagje van herkenbaarheid dat het realisme uit het einde van vorige eeuw en het begin van deze eeuw, ons voorhield. Dit realisme/naturalisme heeft nog steeds zijn invloed, vindt nog steeds zijn navolging in vele van onze theaters.

Het positivisme of determinisme dat aan dit naturalisme ten grondslag lag, vertrok van de informatie die de zintuigelijke waarneming kon verschaffen; deze informatie werd zo nauwkeurig mogelijk nagebootst : men geloofde in wat men zag. Deze zekerheid is ons ondertussen vergaan : wij zijn overtuigd geraakt van de aanwezigheid van een heleboel verschijnselen in wereld en heelal, wier bestaan wij niet - of nog niet - met onze zintuigen kunnen waarnemen. De werkelijkheid is niet meer eenduidig en er bestaan hele werelden die zich onder of achter de zintuiglijkheid der dingen bevinden.

Ik weet niet of wat we vandaag op het theater zien verschijnen kan of mag aangeduid worden met de term realisme : tegenover de aanwezigheid van een grote hoeveelheid aan abstractie in deze kunst lijkt zo'n term paradoxaal, of zelfs misplaatst. Maar het gebruik van een term, het introduceren van nieuwe woordenschat kan méér zijn dan een werkinstrument; het kan een middel worden om een discussie in de kunst op gang te brengen.

In een interview met Jean-Claude Gallotta, vroeg Claude-Henri Buffard hem, waarom hij zich van bij het begin van zijn werk choreograaf had genoemd, terwijl dat wat hij deed, toch gevoelig afweek van wat men daar gewoonlijk onder verstond. Gallotta antwoordde : "*C'est bien aprés que je me suis rendu compte combien ce positionnement - le fait de me dire choréographe de manière avouée - était important. Prenons Kandinsky et ses formes abstraites. S'il s'était déclaré graphiste, il n'aurait dérangé personne. En se disant peintre, il provoquait et empêchait le monde de la peinture de dormir tranquille. Ce choix m'a empêché de douter. Je me suis simplement dit que la danse pouvait avoir de nouvelles règles.*"

Misschien is het dit wel wat we vandaag moeten doen : bewust een verwarrende woordenschat hanteren, een discussie provoceren en aan de hand daarvan duidelijk maken dat theater vandaag aan heel andere opties kan beantwoorden dan diegene die we al bijna een eeuw met ons meedragen.

De rol van de kritiek en de essayistiek is hierin van primordiaal belang, maar we moeten vaststellen dat, zeker in Vlaanderen, deze kritiek achterloopt op de gebeurtenissen.

In de wereld van de wetenschap wordt het probleem van de popularisering van de nieuwe ideeën op een ernstige manier gesteld : indien er geen doorstroming komt van de basisnoties van de recente ontdekkingen naar bredere maatschappelijke lagen in de samenleving, zal op de duur een wetenschap ontstaan die zich losrukt van de maatschappelijke werkelijkheid, die voortholt in de toekomst zonder band mét, ook zonder het correctief van de menselijke samenleving. Dit lijkt mij een gevaarlijke situatie.

In de kunst stelt zich een gelijkaardig probleem tussen de 'voorhoede' en de rest van het milieu. Het probleem van het verwerven van een publiek voor een eerder 'marginaal' theater blijft aan de orde van de dag; het is een dagelijks gevecht. Er zijn kernen van organisatoren die zich bewust zijn van wat op het spel staat, er wordt gebouwd aan een nieuw publiek. Maar het werk gaat traag en is van lange adem, terwijl de creativiteit van de kunstenaars reeds nieuwe wegen inslaat. In deze context blijft het belangrijk een kritiek te ontwikkelen, die binnen dit gevecht haar verantwoordelijkheid opneemt, door het nieuwe werk te duiden, te verklaren en op die manier de bodem voor zijn verdere ontwikkeling vruchtbaar te maken.

8. Het gewicht van de tijd

The weight of this sad time we must obey. Naar mijn gevoel gaat er van deze tijd onmiskenbaar een grote druk uit : er staan vele dingen op de dagorde. Droef zou ik hem niet willen noemen maar wel verwarrend, vol vragen, fascinerend.

Het gevoel dat we de wereld ook anders kunnen zien dan we tot nog toe deden, zowel op het politieke, op het algemeen- filosofische, op het wetenschappelijke als op het culturele vlak, geeft aan de kunstenaars veel stof tot vertellen; het postmoderne gevoel van versnippering, dat gevoel dat 'alles reeds gezegd is', lijkt stilaan te verdwijnen. Misschien wordt het binnenkort vervangen door een ander gevoel, nl. dat van een overweldigd-zijn door de te vertellen hoeveelheid die we nooit zullen bemeesteren of doorgronden.

"*What we ought to say*" : Wat we 'verplicht' zijn te zeggen, volgens de codes van de voorbije perioden is zonder belang. Het komt erop aan met grote fijngevoeligheid en alertheid naar deze tijd te luisteren en deze tijd te vertellen. Te vertellen wat we vandaag werkelijk voelen, zonder daarbij de relativiteit en de geldigheid uit het oog te verliezen van wat Shakespeare op een andere plek formuleerde, nl. dat er meer dingen zijn op aarde en in de hemel, dan dat wij in staat zijn binnen onze filosofie te dromen. (William Shakespeare, *Hamlet*, I, 5).

Marianne Van Kerkhoven